

OMOR R 18/20-1

E. Todorovitch

1908. I jož bližiš - mama tako mi se dobrotači
A metu vježbe klijan a
I razmijet i
+ veni! Še je male Lawrence!
sasine

ot

zakid

nitake pomici, a kamo b'j
Togđe i novodje

j. saboti

nebo. i tada je grobo

Deniko se, da je 5/xt 1958 (?) formata citovala
slavila projekto... Za tu vescina zgodba je catovala
Simo Bustek priber, a Rome sponzor ^{členka} "dističe" -
naklade -

2

~~Ali gornješto je u tijeku i bilo je~~
 strani, ~~čak~~ i očitih. ~~Na~~ početku dvadesetog vijeka doselio ~~je~~ iz Dalmacije brovnik na Rijeku nov čovjek, koji je u sve nes - i u ovom kvarner-skom koticu - ušao u toš necavene i nevidljene polete. Frano Sapilo! Njegov "Novi list" neki su naši - i spravom - naziveli revolucio-narnom trubljom.

Sapilo je stigao na Rijeku s planovima visoke politike i s jednom - mogao bi reći - dominantnom misli: Rijeka, taj naš kvarner-ski biser, trebalo je spasiti od izrode, ~~čak~~ i budućih, nesilnih zavojevaca. A s njome - razumije se - i Istra, ta miljenica domovine. Sve to stvaralo je u našim krajevima nova atmosferu, ~~čak~~ dilo nove težnje i osjeća-ja, nove nade i sve čvrstu vjera u nešto, što je još možda ~~biće~~ daleko, ali će se već primjetiti bliže. U to je tvrdio vjerovao i kradnja Sapilo, a s njime i mi.

~~Zatvoren~~ je vrijeme prolazilo i ustapalo mjesto novim zbi-vanjima. ~~Pa~~ već izbori za bečki Parlament god. 1907 donijeli Istri takva pobjeda, da sa se čak i bečka dvorska gospoda nasleđuju toj neprilici. Iduće pak godine 1908. proglašio je Franjo Josip aneksiju Bosne i time navakao i ne nas Južne Slavene nove potresesione, što će domalo prodrmati cijeli svijet. Za nas, i u ovom našem koticu, bilo je očevidno, da sa u vidu novi sadbonosni dogodak, što je u našim, srpskim srceima učvrscivalo vjera, da se i za nas Južne Slavene, spremi nešto golemo, veličanstveno.

Italija se ~~među~~ to ahvatila a kostac s Turskom. ~~Na~~ Ratni plamen zahvatio i Balkan. Već su odjekivali imena Mihanova, ~~čak~~ i dr. gosa, Bregalnicu. Umiješao se i rimski papa Pio X. i haško sterog Hapzburga, da udari na Srbiju. Sve je uzbarkano, uskomećano.

A naš Novran? Kako će on dočekati taj novi vihur? Treba reći: narodna svijest u tom našem grdu nije ni najtmarnijim danima njegove historije ~~spavala~~ zatajila. Neprotiv: ta je svijest ~~zatvorio~~ ~~čak~~ u vino pravljivši rovanjku ~~ostalih~~ umjela da se održi i u razdoblju najmrachnijeg germanizatorskog ap-solutizma, i poslije, iako Nijemci s jedne, a Talijani s druge strane

Onočel 19/10-3.

nisu ni časkom prestali, da se u našem Lovrana što dublje agnijezde.

Kao svoje pomagače imala su većka gospoda zlogasna društva Schutvereink i Sudmark. Kad je trebalo apelirati se na dvor, koji je poklanjao velike svote za širenje Nijemstva. A kad bi se islo za tim, da se u nekom istarskom, do korijenec hrvatskom mjestu, otvori telijanska škola, austrijski bi vlastodržaci mahom priskočili, da budu i u tome nasim prekomorskim protivnicima na raku, da za svoja rebota oko odnarođivanja naše djece mogu da primaju potrebita sredstva, osobito preko društva "Lege Razionale."

A što će na to istarski Hrvati? Skrstenih raka nisu ostali niti oni. Već pod kraj prošloga vijeka osnovali su državu Cirila i Metoda, ustanovu sa svrhom, da na istarskom tlu otvara škole sa hrvatskim nastavnim jezikom. Za tu našu školsku državu sabirali su sedamostrovljni prinosi ne samo u Istri, nego i u svim hrvatskim zemljama, pa čak i u prekomorom dalekom svijetu među rodoljubnim iseljenicima našeg roda i jezika.

Cirilo - Metodska Družba bila je - da tako kažem - neka vrsta narodne vojske, avijek spremna, da nas pomaže u našoj narodnoj borbi. Nju su vodili naši istarski prvaci: Dinko Vitezović, Spinić, Laganja, Mandić, braće Trinajstić i drugi. Među mlađima pomagali smo i mi: dražbin blagajnik, pjesnik Rikard Katalinić Jeretov i ja, dagogodišnji dražbin tajnik. Ovo spominjem zato, da mogu i s ovog mesta posvjedočiti, Kako naši vodje nisu nikada pustali s vida naš Lovran, već su preme svojim silama nastojali, da ga godaprati a njegovojoj borbi protiv odmetnika i drugih narodnih protivnika. Istina, novčana sredstva, kojima je Družba - osobito u prvo vrijeme - mogla da raspolaze, bile su oskudne, ali s nama je bio narod, koji je sve onako siromasan i bezpravan, pružao jak otpor zlonamernoj najezdi.

U početku napredovalo se sporo. Osjećali smo se sretnima, kad smo mogli u Lovrani, da proguramo jedno skromno zabavište za sasvim malena djeca. Učiteljica nam je stigla iz Zagreba: Sajević Ivanka, našim

odnose,

lovranskim najmladym dobra i skrbna majcima. Kratak korek: ali su se
ubrzo pokazali i plodovi upravo utješni, budući da se malo zatim
neko a lovranski mjesto za jednog hrvatskog, pomoćnog učitelja.

Isio se i dalje. Družba je u nekoliko mjesta voloskog kotara otvorila svoje škole. Jednu bližnjoj Medveji. Odnosno zgrada u kojoj je
nam je nas nezaboravni kapetan Josip Blečić, smrtni ostaci po-
čivaju danas sahranjeni na groblju slobodnog Lovrana.

Družba nije smetala s vidi niti najbližu okolicu lovrašku. U početku godine 1914 bilo je već sve spremno, da se i u Lignjbi se-
la povije Lovrana, u blizini ruševina historijskog Knezgrada, otvori
Družbina škola. To je bilo doba, kad su se u svijetu i u našem nepo-
srednom susjedstvu dogadjele stvari - možemo reći - za ono vrijeme
još nečavene. Jeden primjer: 14 aprila 1914 stigao je na željezničku
stanicu Metulji talijski minister vanjskih poslova San Giuliano. Na stanicu
okupili se predstavnici državnih i drugih vlasti, da ga dočekaju i
pozdreve. Među njima bio je i dr. Andrije Stanger, jedan od istak-
nutih vodja isterskih Hrvata, odlican rodoljub i iskren prijatelj
Lovrana. Došao i on, da kao načelnik Voloskoga i Opatije pozdravi
spomenutog ministra Italije. I dok su ovome dragi iskezivali svoje
postovanje, tko u njemačkom, tko u talijanskom jeziku, naš predstavnik
dr. Stanger, izvršio je to u svom i našem jeziku hrvatskom.

Taj potez našega vodja dr. Stangera uzvitlao je čitavi slajte
protesta, osobito u talijskoj Komi. Uz sve vrvice napadne i
avredne na nas, a najviše na našeg vrlog načelnika. Taj događaj po-
tresao je i naš Lovran i učio novih poleta u naše svjesnije gredje.
A treba uvažiti i to, da su one nedjelje, 14 aprila, dijelila još
sama dva mjeseca i godinu vidovdanskog otentata u Sarajevu.

Ali već je bilo prije odlično, da naša narodna vojska, Cirilo-Metodska Družba, održi svoju godišnju skupštinu u lovraškom selu
Lignji i to na dan prve june. Na našoj strani bilo je sve u zanosu, na
one iste godine 1914.

drugoj - protivničkoj - jedni pokanjeni - dok su se drugi - oni grla-
tiji - grozili ~~brukom i~~ svezivanjem, čak i tvornim napadajima.

~~l~~ zakazani dan skupštine ~~proje u~~ nedjelju. Već rano u jatru nes-
je svijet sa svih strana stao da grne u Liganj. Pridolazili i vidjeli-
ji rodoljabi iz raznih krajeva Istre, od naroda dočekani odusevljeno,
burno. Protivnicima nije ništa pomoglo ni to, ~~što~~ se od nekada iznenad-
javio glas rogova, ~~u~~ koje je trubila sacice njihovih plačenika.

~~John Radje~~ U školskoj dvorani bilo je dotle veselo i živo. ~~Vihor razdraga-~~
~~nog klicanja i pljeska~~ dosegao je svoj vrhunac, kad je na podiju pojavio
~~nekog spomenutog~~ ~~Bratčić predsjednik Vjekoslav Spinić~~. Taj se orkan svršao tek onda,
ponovo je predsjednik nekoliko puta uskliknjo svojim gromovitim glasom :
- Bratč drega !

Svoj govor ~~otpođeo~~ ~~toplim~~, bratskim pozdravom ~~pučenim na~~ ove
nazocene, kao i na one otsutne, koji su s raznih razloga bili zaprijećeni
da dodja na Zbor. ~~Teško bi~~ ~~bilo~~ opisati odusevljenje, kojim su prisutni
popratili ove izdignatim glasom izrečene riječi :

- Ako mogu Talijani za odnarodjivanje naše države da pri-
~~nestek~~ ~~in akadem~~ ~~gostube~~ imaju potpore iz Italije, ~~imamo~~ i mi jednu državu, koja ~~neće~~ ni
nema ~~askratiti~~ svoja pomoć u našoj borbi za očuvanje naše
države.

~~svi~~ sa nazoci shvatili, ~~da~~ ~~Spinić~~ ~~ne~~ ondašnja Srbija, zato arne-
bernem odobravanja nije bilo ni kraje ni konca.
Vidovite i prorodanske riječi! Umio je nas ~~Spinić~~ da gleda i u dele-
ku budućnost!

Nakon njegova govora ~~pr~~čitao sam je svoj tajnicki izvještaj
za upravnu ~~prošla~~ godinu 1913. Po majci Lovranac, desilo se, da ~~je~~ ^{sam} naj-
prije požalio to, ~~što~~ nema nikoga od mjesnih vlasti, da nasu ~~zastupi~~ ^{slavnu}
držbu pozdravim ime općine lovrenške. I dodeo sam:

- ~~N~~acelnik nem je neprijatelj, a protivnici su nam i svi oni, što
se oko njega kupa. Kego, da pravo rečem - nastavih - ~~što~~ bi ona celjed